

El Tobosóban

El Tobosó különleges és nevezetes falu. Már elhagytátok Criptánát; szelíden hullámszik előttetek a síkság; vörös, sárga és szürke a parlagon heverő részeken, s a vetés zöldje szinte láthatatlan. Már egy-, másfél órája mentek; s nem láttok egy fát, egy tanyát, egyetlen dús lombfoltot sem. Az út közepére szarkák szállnak le egy-egy pillanatra, pökhendi módon, kérkedve mozgatják hosszú farktollaikat, majd újra felröppennek; a széles veteményes ágyakon szürke kőhalmok emelkednek. És itt-ott, a vetés egy-egy terjedelmes térségén, ahol az árpa zöldje éppen csak kibújít a földből; egy pár öszvér bandukol, s mögötte a végtelen barázdák mentén egy béres vezeti az ekét.

— Vajon mit csinálnak itt? — kérdezitek kissé elcsodálkozva azon, hogy mennyire tönkretelhetik így a vetést.

— Ekekapálunk. — válaszolnak, mintha ez a legtermészetesebb volna.

Az ekekapálás azt jelenti, hogy a barázdák közötti szabad térszökökben levő gyomot, gíz-gaszt, ekevassal kiirtjuk.

— És ezzel nem teszik tönkre a vetést? — kérdezitek újra. Nem tapossák szét és tiporják össze az öszvérek lábai a zsenge szálakat?

A benneteket fuvarozó kocsis bölcsen megmosolyogja naivságotokat; talán ti is olyan szerencsétlen flótások vagytok — mint a krónikás — akihez hasonlóan a könyvek világából még soha nem léptetek ki.

— Ugyan már! — kiált a földműves. — Ezen a vidéken annál jobban nő a vetés, minél jobban megtapossák!

A szürke, sárgászöld termőföldek kétségbeejtően egyhangúan mind egyformának látszanak. Már egy órája elindultatok Criptánából; s csak most, egy domb megkerülése után láttok meg a messzi

távolban, a látóhatár peremén egy aprócska tornyot és egy fekete foltot, melyek szinte alig láthatóak a táj ólmos egyhangúságában. Ez El Toboso. Még pár órának el kell telnie, mielőtt az utcáira lép-nénk. A látvány változatlan; ugyanazt az ugart, ugyanolyan kietlen kopár parlagot, s ugyanolyan haloványzöld árpát láthattok. Talán egy távoli lejtőn sikerül felfedeznetek olíva-fák hamuszürke, magá-nyos, szimmetrikus négyzetét. És ligetnek nyomát sem fogjátok már újra látni e végtelen vidéken. A Tobosóval szomszédos tölgyek, melyek között Don Quijote várta Sancho visszatérését, eltűntek. A kocs-i bukdácsolva halad, megemelkedik a köveken, s lebukik a mély döccenőkben. Már a helység közelében vagyunk. Már láthatjátok a templom négyszögletes, masszív, sárga tornyát és a házak fekete tet-őzetét. Mély csend uralja a síkságot, az út mentén lerombolt, vastag falak maradványaira bukkanunk. A mélyben, jobbra egy romos, fe-kete remetelak tűnik fel, csenevész fekete fák között, melyek a hosszan leomlott agyagfalak fölé magasodnak. Érzitek, hogyan lep meg benneteket a magány és az elhagyatottság elsöprő érzése. Van valami e falu, s e környék levegőjében, ami sűrítve közvetíti a la Mancha-i bánatot. S a szekér halad. Már be is értünk El Tobosóba. A házak falai, a karámok romjai megnöttek; a síkság széles részét sűrke kövek, beomlott falak és a házak alapjainak nyomai takarják el. Mélységes a csend, nem fedeztek fel egyetlen élőlényt sem, mintha a nyugalom kővé dermedt volna. S a háttérben, a romokon túl, a hamuszürke, sápadt, komor, rideg, tragikus ég előtt tucatnyi sötét, földszínű, fekete ház válik láthatóvá, megrepedezett falakkal, melyeken beleshetsz; leomló tetőkkel, meghajolt kéményekkel, na-pozókkal, melyek azt várják, hogy összezeessenek, s patiók, széles, lecsorbult agyagfalaikkal ...

S nem halljátok a legcsekélyebb zajt sem; egy szekér zörgését, egy kutya ugatását, vagy egy kakas távoli, érces kukorékolását sem. S ugyanazokat a repedezett, romos falakat látjátok, az elhagyatott-ság és a halál érzése, amely az előbb lepott meg benneteket, amíg ezeken az utcákon sétálgattok, s e környék levegőjét lélegzitek be, fájdalmasan felerősödik.

Az előkelő, tágas házak összeomlottak, maradék falazatukat alacsony, sötét nyeregtető fedik, a régi boltíves kocsibejárók dur-va kövekkel vannak teli, a földszínű falak között csak itt-ott emel-kedik ki a tömör és tiszteletreméltó kváderkő egy darabja; s az ala-csony házikók és romok halmai között épen maradt egy homlok-

zat, tömör címerpajzzsal. És lassan mendegéltek az utcákon, ahol senki sem jár, s semmi nem töri meg a csendet. Így érkeztek meg a térhez. Ez a tágas tér is kihalt, egyik oldalán a templom magasodik erőteljesen és rendíthetetlenül a falu romjai fölé; balról egy nemesi kúria falainak törmeléke hever szerteszét, jobbról pedig egy repedezett falú, roskatag remetelak és egy hosszú, csorba agyagfal látható. Bealkonyodott. Egy pillanatra megálltok a téren. Az ólomszínű ég széles csíkban felhasadt; alkonyi fény tűnik át rajta. S e pillanatban dermedten és lenyűgözve nézitek ennek az ódon, halott falunak a vörösés fényben baljósan csillogó romjait. Meglátjátok — és ez végül teljessé teszi az élményeteket —, meglátjátok e mély szürke csendbe zárva a remetelak romos falához támaszkodó fekete ciprus merev ágazatának magas csúcsát, s a ciprus sötét foltja előtt egy vad olívafa finom, ezüstös lombzatát, mely csendben leng és néha lágyan megrepeg.

Hogyan lehetséges, hogy El Toboso így lehanyaglott? — gondoljátok, míg a teret elhagyjátok. „El Toboso — mondják — régen tehető falu volt, de manapság már árnya sem hajdankori önmagának. Az omladozó házakat nem építik újjá, a helybéliek a közeli falvakba vándorolnak; a régi kismemesi családok — akiket már két-, három generáció óta vérrokonok közötti házasságok fűznek össze — most utódok nélkül halnak ki. Újabb utcákat és tereket jártok be. S ismét csak romos falakat, befalazott kapubejárókat, összetörött boltíveket láttok. Hol állt vajon Dulcinea háza? Valóban az az Aldonsa Zarco de Morales volt Dulcinea, akiről a krónikások mesélnek? El Tobosó bővelkedik a Zarco családnévben; a páratlan szépségű hercegasszony háza a falu egyik szélén, a szántók szomszédságában emelkedik; maradványai még ma is megtalálhatók. Menjtek végig azon a sikátoron, amelyik a kihalt tér egyik sarkából indul, háttérben a lecsupaszított kváderkőből épült városfalak magaslanak, forduljatok jobbra, majd tegyetek négy-, hat lépést, s végül álljatok meg! Egy tágas, ódon, repedezett falú épület előtt találjátok magatokat; mely hajdanán kétszintes lehetett, de a felső emelet leomlott, és az öreg házat ma szerény zsindeletető fedi csaknem az ajtó magasságában, és a nemes kőfalak egyenetlenségeit, repedéseit agyaggal tapasztották be.

Ez a legcsodálatraméltóbb manchai hercegnő háza! Jelenleg egy közönséges olajütő. A megaláztatás és a legyőzetés ráadásaként a patió egyik sarkában, olivaágak kévéje alatt hever összetörve és

megszégyenítve az a két címerpajzs, mely valaha a homlokzat éke volt. A háztól egy hosszú agyagfal indul, s a mező felé távolodva lezárja a sikátort.

— „Sancho fiam, vezess Dulcinea palotájához, meglehet, hogy még ébren találjuk” — mondta don Alonso hűséges fegyverhordozójának, amikor éjfél tájt El Tobosóba érkeztek.

— „Miféle palotához vezessem kegyelmedet jóuram — kérdi Sancho —, mert én Dulcinea kisasszonyt egy apró vityillóban láttam.”

A feltételezett Dulcinea, azaz Aldonsa Zarco de Morales úrhölgy háza tágas és előkelő volt. Vessünk maradványaira még egy pillantást, mivel közelednek az est árnyai; a masszív magas torony harangjainak hangja reszketően borul rá a kihalt helysége; az Ördög utcán — a falu főutcáján — a szántókról hazatérőben négy-, hat öszvér vonszolja az ekét tompa zajt csapva. Nagy élményben van részünk e rendíthetetlen nyugalomban; látjuk a hanyatlást és elhagyatottságot, az elmúlás fájdalmát, látni véljük ahogy az alkony félhomályában tovalibben egy vén hidalgó köpönyeges alakja, a háttérben látjuk a törött kváderkövekkel teli kapubejárót, s a romos falakat, amelyen virágzó mandulafák és ciprusok törnek át ...

Azorín

Fordította: Sipos Katalin Márta